

5 · 2024

Jurnal 1925-yildan chiqa boshlagan

*Ijtimoiy-siyosiy, ilmiy-badiiy,
madaniy-ma'rifiy, bezakli jurnal*

USHBU SONDA:

Бокс бўйича Ўзбекистон миллий терма жамоаси
бош мураббийи билан суҳбат.

Имом Термизий таваллудининг 1200 йиллиги кенга
нишонланмоқда.

Ўзбек киносининг буюк дарғаси Наби Ғаниев
ижодига назар.

Генерал Жўрабек ким эди? У ҳақидаги тарихий-
ҳужжатли қиссадан парча.

Ўзбекистон халқ шоири Иқбол Мирзо ижодидан
намуналар.

Ўзбекистон халқ шоири Муҳаммад Юсуфнинг қизи
Мадина отаси ҳақидаги хотираларини сўзлайди.

Ёзувчи Қулман Очилнинг «Сени яна кўрарманми?»
ҳикоясини ўқинг.

Юртимиз мўъжизалари рукнида журналист
Бахтиёр Ҳайдар Амир Темур ғорининг сирлари
тўғрисида ҳикоя қилади.

Ўзбекистон темир йўллари музейига саёҳат.

MUQOVADA:

1-бетда: Президентимизнинг 2024 йил 27 сентябрдаги «Ўқитувчи
ва мураббийлар кўни муносабати билан таълим-тарбия тизими-
да алоҳида ўрнатилган ходимлардан бир гуруҳини мукофот-
лаш тўғрисида»ги фармонида асосан соҳанинг бир гуруҳ вакил-
лари давлатимизнинг фахрий унвон, орден ва медаллари билан
тақдирланди. Мукофотланганлар орасида Яққасарой туманидаги
«Нитро School Academy» нодавлат таълим муассасаси директори
Умидахон Бердиева ҳам бор. У «Шуҳрат» медалига сазовор бўлди.

Ayrim materiallarni lotin yozuvida o'qish uchun
QR kodni skaner qiling.

Muassis:
O'zbekiston Respublikasi
Madaniyat vazirligi
«Guliston» va «Teatr»
jurnallari
birlashgan tahririyati

Bosh muharrir:
Shahribonu IMOMOVA

Bosh muharrir o'rinbosari:
Mamatqul HAZRATQULOV
(Jurnal uchun mas'ul)

Jamoatchilik kengashi:
Rustam ABDULLAYEV
Soyibjon BEGMATOV
Hamidulla BOLTABOYEV
Minhojiddin MIRZO
Muslihiddin MUHIDDINOV
Ozodbek NAZARBEKOV
Akmal NUR
Sirojiddin SAYYID
Shuhrat SIROJIDDINOV

Tahririyat:
Komil JONTOYEV
(Mas'ul kotib)
Manzura SHAMSIYEVA
Baxtiyor HAYDAROV
Nilufar HAYITOVA
(Bo'lim muharrirlari)
Nigina ISMOILOVA
(Sahifalovchi)
Malohat MINGBOYEVA
(Musahhih)

Navbatchi muharrir:
Baxtiyor HAYDAROV

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy
kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2020-yil
30-sentyabrda ro'yxatga olingan, guvohnoma raqami 897719.
Jurnal ikki oyda bir marta nashr etiladi.
Tahririyat va mualliflar fikri farqlanishi mumkin.
«Guliston» jurnalidan materiallar olinganda
manba ko'rsatilishi shart.
Xatlarga yozma javob qaytarilmaydi. Tahririyat
ijodiy ishlarni tahrir etishga haqli.
Obuna va jurnalning yetkazilishi bilan bog'liq masalalar
bo'yicha 71-244-45-24 raqamiga qo'ng'iroq qilishingiz mumkin.

Bichimi 60x90. 1/8. Hajmi 6 bosma taboq.
Buyurtma № 33. Adadi 2200 nusxa.
Bosmaxonaga 2024-yil 4-oktyabrda topshirildi.
Bosishga 2024-yil 18-oktyabrda ruxsat etildi.
Tahririyat manzili: Toshkent – 100129,
Navoiy ko'chasi, 30-uy. Tel.: 71-244-01-77,

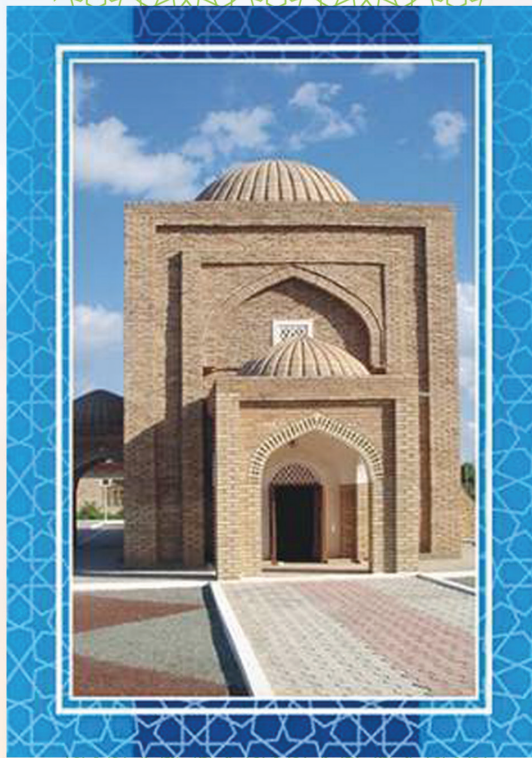
Jurnal «SILVER STAR PRINT» MCHJ
bosmaxonasida chop etildi.
Manzil: Toshkent shahar, Olmazor tumani, Ibrohim ota 322b.

e-mail: gulistonjurnali@mail.ru
online-journal_uz

IMOM TERMIZIY MA'RIFATINING YOG'DUSI

Ислов маърифати такомилини ҳадис илмидан айри тасаввур этиб бўлмайди. Чунки одамзоднинг комил ахлоқ эгаси бўлишига хизмат қиладиган йўл-йўриқлар энг мўътабар манба саналган Қуръони каримдан кейин муборак ҳадисларда жамланган. Ҳадис илмида «Сиҳоҳи ситта» («Энг ишончли олти ҳадис китоби») деган тушунча машхур. Ислов оламида ва бутун дунёда эътироф этилган бу китоблар – Имом Бухорийнинг «Ал-жомий ас-саҳих» асари ва яна беш муҳаддиснинг ҳадис тўпламлари – «Сунан ал-Муслим», «Сунан ал-Абу Довуд», «Сунан ат-Термизий», «Сунан ан-Насойй» ва «Сунан ал-Ибн Можа». Ушбу энг машхур олти муҳаддисдан иккиси ватандошимиз экани биз учун улкан шараф бўлиши баробарида зиммамизга катта масъулият ҳам юклайди. Президентимизнинг жорий йил 15 августида қабул қилинган «Имом Термизий таваллудининг 1200 йиллигини кенг нишонлаш тўғрисида»ги қарори жамиятимиз ҳаётида муҳим воқеа бўлди. Ушбу тарихий қарор, аввало, ҳадис илмига ва буюк аждодлар закосига қўрсатилган юксак эҳтиромнинг тасдиғи, бугунги авлодлар зиммасидаги Имом Термизийнинг улкан илмий меросини янада чуқуროқ ўрганиш, ҳалқимиз ва жаҳон жамоатчилиги ўртасида кенг тарғиб этиш борасида дастуруламал экани билан қимматлидир.

Буюк муҳаддиснинг тўлиқ исми Абу Исо Муҳаммад ибн Исо ибн Савра ибн Мусо ибн Заҳҳок ас-Сулмий аз-Заририй ал-Буғий Термизий бўлиб, ҳижрий 209, милодий 824 йили қадимий Термиз шаҳри яқинидаги Буғ қишлоғида таваллуд топган. Тангри таоло бу улўғ сиймога ниҳоятда кучли қувваи ҳофиза (ёдлаш ва эсда тутиш қobiliяти), ўткир зехн

ва зако ато этган. Алломанинг шогирдларидан Абу Саъд Идрисий устозини таърифлаб, ёд олиш салоҳияти, зехну заковати тўғрисида зарбулмасаллар битилганини айтади. Шогирдларидан яна бири: «Имом Бухорий вафотидан кейин Хуросонда илмда, зехнда, тақвода, зоҳидликда Абу Исо Термизийдек бирор киши топилмас эди», деб ёзади.

Бу улўғ сиймо бир умр Пайғамбар алайҳиссалом ҳадисларини жамлаш ва ҳадис матнларини тадқиқ ва таҳқиқ этишга жидду жаҳд этган. Хуросон, Ироқ, Ҳижоз, Бағдод, Миср ва Шомга сафарлар қилиб, қарийб йигирма йил давомида мазкур юртлардаги ровийлардан ҳадисларни йиғиб, чуқур ўрганган, ишончлилиқ даражасига кўра саралаган. «Сунан ат-Термизий» асари ана шундай узоқ йиллик меҳнату заҳмат натижасида юзага келган. Бу асар ҳадис илмидаги машхур олти китоб орасида ҳам халқ қалби ва руҳига яқинроқ экани жиҳатидан алоҳида ажралиб туради.

Ушбу китобни яқунлагандан сўнг Имом Термизий ўша кездеги анъанага кўра уни Ҳижоз, Ироқ ва Хуросон уламоларига тақдим этган. Улар «Сунан ат-Термизий»нинг ҳадис илмида муҳим ўрин тутувчи асар эканини эътироф этган. Имом Термизий замонида муҳаддис тузган тўпламдаги ҳадисларни текширишда «муқобала» деб аталган услубдан фойдаланилган. Бу услубга кура, муҳаддис ўзи тўплаган ҳадисларни илм аҳли даврасида ўқиб берган. Истаган кишилар у айтган ҳадисларни ёзиб олган, Шайх Муҳаммад Содиқ Муҳаммад Юсуфнинг маълумот беришича: «Агар жамоат катта бўлса, ҳар жой-ҳар жойда муҳаддиснинг сўзини етказиб беришга маълум кишилар тайинланади. Улар ҳар бир сўзни баланд овозда узоқдагиларга етказиб беришади. Кейин ҳадисларни тўлиқ ёзиб олган шогирд ўз ёзганларини устоз кўригидан ўтка-

зади: устоз шогирднинг ёзганини, шогирд устознинг китобини қўлга олади ва ҳар бир ҳадисни сўзма-сўз текшириб, охириги ҳарфигача асл нусхага солиштириб чиқилади». Табиийки, бундай мукаммал қиёс ҳадис матнининг нечоғлиқ ишончли эканини аниқлаш имконини бериши баробарида, муҳаддис ва йиғилган илм аҳли учун катта сабоқ вазифасини ҳам ўтаган ва тўпламнинг хатолардан холи бўлишини таъминлаган.

«Муқобала» услубида матндаги хатолик қандай бартараф этилганига доир маълумотлар мусулмон олимларининг Расулulloҳ (с.а.в.) ҳадисларига муносабати қанчалик жиддий, ҳадислар матнининг хатосиз бўлиши учун нечоғлиқ эътиборли бўлганини кўрсатади. Манбаларда ёзилишича, мабодо ҳадис матнида муайян хатолик учраса, ўша сўз ёки жумланинг устига чизилиб, хошияда тўғри варианты кўрсатилган. Матнга шу даражада диққат қаратилганки, ҳадисдаги бирор сўз, жумла ёки гапда хатолик учраса ёки такрор кўчирилган бўлса, уни ўчиришга рухсат берилмаган. Агар бирор сабаб билан ўчирилган бўлса, матн ишончли деб ҳисобланмаган ва бундай матн эътибордан қолган. Чунки хато сўз чизиб тузатилса, хатолик нимада экани аниқ кўринган. Натижада ўқувчи уни ўқимаган. Агар ўчирилса, балки бирор муҳим фикр ўчирилган бўлиши мумкин, деган шубҳа туғилган. Шу боис, бундай матн қимматини йўқотган. Кўчирилган ҳадис матни билан танишган шайх уни маъқуллаб, ишончли деб топса, шогирдга ўша китоб асосида дарс ўтишга ҳамда нусха кўчиртиришга ёзма равишда рухсат берилган. Ана, ҳадис тўплами маъқуллангунга қадар қандай чиғириклардан ўтказилган. У замон олимлари Расулulloҳ саллоллоҳу алайҳи васаллам ҳадисларининг келажак авлодга бирор хатосиз, ишончли матн асосида етиб бориши учун жонларини фидо қилган. Шу тарздаги имтиҳондан кейингина уламолар худди бошқа мўътабар китоблар каби «Сунан ат-Термизий»нинг ҳадис илмида муҳим ўрин тутувчи асар эканини эътироф этган. Имом Бухорий ва Имом Муслим китоблари илмда муайян даражага эришган хос кишиларга мувофиқ услубда битилган. Имом Термизий асари хосларга ҳам, авомга ҳам бирдай тушунарли экани, жамиятдаги барча тоифалар бирдай қабул қиладиган услубда ёзилгани билан алоҳида ажралиб туради.

«Сунан ат-Термизий» китоби Ибн Умар (розийаллоҳу анҳумо)дан ривоят қилинган куйидаги ҳадис билан очилади: «Покликсиз бирор намоз қабул қилинмайди ва ҳаром пулдан садақа ҳам қабул қилинмайди». Ушбу ҳадисга Имом Термизий куйидагича шарҳ беради: «Бу ҳадис ушбу бобда ворид бўлган ҳадисларнинг энг саҳиҳи ва энг ҳасанидир. Бу бобда яна Абул-Малиҳдан, унинг отасидан, Абу Ҳурайра ва Анасдан (розийаллоҳу анҳум) ҳадис ривоят қилинган. Усоманинг номи Омир бўлиб, Зайд ибн Усома ибн Умай ал-Ҳузалий деб ҳам аталади». Имом Термизий ҳазратларининг китобида ҳадис матни берилгандан сўнг мазкур ҳадиснинг санади тўлиқ келтирилади. Санад – ровийларнинг силсиласи, яъни ушбу ҳадисни ривоят қилганларнинг тўлиқ ва тартибли рўйхати демакдир. Санади тўлиқ ва мукаммал келтирилмаган ҳадис ишончли ҳисобланмаган. Бу, ўз навбатида, ҳадис илмининг нечоғлиқ заҳ-

мат ва меҳнат, шунинг баробарида теран илм ва тафаккур талаб этгани сабабларини ойдинлаштиради.

Имом Абу Исо ат-Термизийдан бой ва ниҳоятда қимматли илмий мерос қолди. Улуғ муҳаддиснинг энг машҳур асарлари «Ал-Жомийъ ас-саҳиҳ» («Сунан ат-Термизий») ва «Аш-шамойил ал-Муҳаммадия» бутун ислом оламида мўътабар китоблар сифатида эътироф этилган. Бундан ташқари, «Ал-Ҳол», «Ат-Тарих», «Аз-Зухд», «Ал-Асмоъ ва ал-куно» («Исмлар ва кунялар»), Ал-Илол фил-ҳадис («Ҳадис санадларидаги иллатлар ва нуқсонлар») сингари асарлари ақоид, ҳадис ва тарих каби илмлар ривожига алоҳида ўрин тутди.

Улуғ муҳаддис кўп китоб ёзган. Айниқса, «Сунан ат-Термизий»нинг фойдаси катта бўлиб, такрор сўзлари оз, мукаммал тартибда ёзилган. Абу Али Мансур ибн Абдуллоҳ Холидий Имом Термизийнинг ушбу асарини мана бундай таърифлаган: «Кимнинг уйида мана шу китоб бўлса, гўёки уйдаи Пайғамбаримиз гапираётгандек бўладилар». Ҳақиқатан, ушбу табаррук асарни мутолаа қилган киши гўё Расулulloҳ алайҳиссалом билан сўзлашгандек ҳис этади ўзини. Бундай фикрни улуғ муҳаддиснинг яна бир китоби – «Шамойили Муҳаммадия» ҳақида ҳам айтиш мумкин. Бу китобда Пайғамбаримиз алайҳиссаломнинг муборак шакл-шамойиллари ва либосларидан барчага ўрناк бўларли хулқларигача, нечоғлиқ камтар ҳаёт кечирганлария башариятга намуна бўла оладиган турмуш тарзлари – таомланишлари, юриш-туришлари, ҳар бир вазиятда ўқиган дуолари, уйқулари, ибодатлари ва юксак мулоқот маданиятигача, одамларга меҳрибонликлари ва сабру матонатларидан ҳазил-мутуйибаларигача, муножотлари – йиғи-зориларию тутадиган рўзалари, қироатлари, ҳаё ва иболаридан муборак одатларигача мўътабар манбаларга таянилган ҳолда таъсирли ёритилган.

Бугунги кунда Имом Термизий асарлари бутун дунёда ўқиб ўрганилади. Биз буюк аждодларимиз билан фахрланишимизни қайта-қайта айтамыз. Лекин уларнинг илму ирфон ёғдуларига йўғрилган, мутолаа қилган кишининг кўнгил кўзларини очадиган бебаҳо асарларини муносиб даражада ўқий олапмизми, ҳаётимизга татбиқ эта билапмизми, деган саволларга афсуслар бўлсинки, жавобимиз ижобий эмас. Ҳолбуки, бу асарлар билимсизлик зулмати-ни ёритиб юборади, қалбни гуноҳлар зангидан поклайди, зеҳни очади, тафаккурни ўткирлаштиради. Ўзбекистон халқ шоири Сирожиддин Саййид «Термиз шаънига» шеърида: «Термизийлар ёққан қутлуғ шамлардан Оламларни этган чароғон, шаҳрим», деб ёзиши бежиз эмас. Ҳақиқатан, улуғ бобокалонимизнинг мўътабар меросини ўрганиб, ҳаётга татбиқ қилаётганлар илмда ҳавас қиларли ютуқларга эришаётир, тараққий этаётир. Биз ҳам модомики, жамият ҳаётининг барча жабҳаларида мутараққий давлатлар ва миллатлар даражасига юксалишни истар эканмиз, Бухорий ва Термизий боболаримизга юзланмоғимиз, улар маърифати ёғдусидан баҳра олмағимиз шарт ва зарурдир.

Нурбой ЖАББОРОВ,
филология фанлари доктори, профессор